

A Galilei-ünnep Páduában.*

Mult évi decz. 7-ikén harmadszor lön ünnepelve Galilei neve századunk második felében. Először születése helyén, Pizában, 1864 februárius 18-ikán, születésének háromszázadik évfordulóján; másodszer Flórenczben, a midőn új Itália a Santa Maria del Fiore-n emléket állított neki. A harmadik ünneplés, melynek ekhói még hangzanak, Páduában folyt le, midőn a páduai tudomány-egyetem és vele együtt az egész tudományos világ Galilei ottani tanszék-foglalásának háromszázados emlékeztét ülte meg. Nagyszámú olasz tudományos intézeten kívül személyileg képviselve valának betűsor szerint angol, franczia, magyar, német, orosz, svéd, svájcz, amerikai tudományos intézetek és igen sok jelentette irattal, ékes pergamumi levélen, vagy legalább a telegráf levelén részvevését. Magyarországból mint a budapesti tudomány-egyetem küldöttje, L á n c z y Gyula historikusunk, mint a kolozsvári tudomány-egyetem küldöttje pedig e sorok írója volt jelen.

Kivülünk más, nem-olaszországi képviselők huszonegyen voltak.

Ha még az olaszországi tudósok és írók névjegyzékét is végig tekintem, a kik jelen voltak, megállapíthatom, hogy csalódtunk, a kik azt hívők, hogy Pádua ez alkalommal főként a fizikusok gyülekező helye lesz.

De megfontolva, hogy Galilei nem-

csak megalapítója a statika mai alapelveinek; kísérletek, számítások, éles logika és elemekre bontó nagy tehetsége rendjén nemcsak első kifürkészője a mozgás tüneményeinek; nemcsak fölfedezője asztronómiai jelenségeknek és számos új nyomós adat felkutatásával úttörője a kopernikusi rendszer általános elismerésének; hanem gépfeltaláló, a ki egy vízemelő gépre szabadalmat kap a velencei köztársaságtól, igen ügyes mechanikus, a ki egyik páduai lakóházában, — tanítványai kívánságára — matematikai eszközökre műhelyt állít, a melynek gondos felügyelője és szorgalmas módosító, átalakító, tökéletesítő kézi munkása, éles látású szépirodalmi műismertető, műbíráló és műfordító, egy igen egyszerű, sokra használható számoló gépnek, a »Compasso geometrico e militare« feltalálója stb. stb.; ezen felül páratlan tanító művész, a kinek a munkáiból a legjobban megtanulhatni a tanítás mesterségét; a kinek a munkáiból, kivált két főmunkájából, a két dialógoból szinte szólton-szól hozzánk az a hatalmas oktatói talentum, a melyről oly lelkesedéssel emlékeznek meg baráti, mint ellenes tanítványai; mindezeket megfontolva, és még azt a világra szóló örök népszerűségét is fontolóra véve, a melyet a szabad kutatás és szabad gondolatnyilvánításáért kiállott szenvedései szereztek emlékének: nagy meglepéssel tapasztalhattuk, hogy szakválogatás nélkül hódolt emlékeztének a hálás utókor.

* Kivonat a Math. és Phys. Társulat ülésén 1893 januárius 19-ikén tartott előadásból.

Az európai időjárás akkortájt kellemtelen voltának róható csak fel, hogy nem voltunk még nagyobb számmal. Én 5-én reggel sűrű hideg esőben érkeztem meg Páduába, a hol délfelé már az egyre-másra érkező tanulók éljenző serege hemzsegett, festői deak-sapkákban. Az eső egész nap esett. De mintha csak a természet is ünnepet akart volna ülni az ő nagy fürkészőjének a tiszteletére: este felé, mikor már jobbára mindnyájan együtt voltunk és a Casino Pedrocchiban ismerkedő találkozásra gyülekeztünk, kiderült az ég és ezen túl már ünneplésünk mind a három napján csak a forgó Föld fődögette el a Napot, az után meg csillagos ég, Kopernikus-Galilei csillagos ege ragyogott.

Másnap délelőtt az egyetem kisebbik aulájában gyülekeztek a tudományos intézetek küldöttei és azon kívül olasz hatósági képviselők. Ez volt a hivatalos jelentkezés, a melyen C. F. Ferraris egyetemi rektor, Giusti gróf Pádua városi »sindaco«, továbbá Piza városának a »sindaco«-ja tartottak rövid, lelkes, Galilei nevétől ékes beszédeket, a melyek után a bemutatások következtek s a rektor egy csomó meghívót és belépti jegyet s egy-egy szép kötésű vasos »Guida di Padova«-t kézbesített nekünk.

Dél volt, mire az aulát elhagytuk. Künn hosszú kocsisor várt reánk, díszes magánfogatok hosszú sora, a mely Pádua látni valóinak megtekintésére vitt bennünket. A rektor fővezetése alatt módunkban volt hozzávetőlegesen néhány óra alatt megismerkedni Pádua műkincseivel és egyéb nevezetességeivel.

Estére az »Il Salone« rengeteg teremben (14·93 m. magas, 27·16 m. széles, 81·52 m. hosszú) nagy népies látványosságot rendeztek a tanulók. A középben magas oszlopon Galilei alakja áll,

óriási szoborrá formálva; tekintete a végtelenségbe mélyed, jobb kezét égtéken nyugtatja, lecsüngő bal kezében kihúzott messzelátót tart. Az oszlop lábánál géniusz áll kiterjesztett szárnyakkal, teste köré vetett oldalra lebegő köpenyben, egyik lábával az oszlop lépcsőzetének felső fokára, a másikkal az alsóbbra támaszkodva, magasra tartott bal kezében a tudomány fáklyáját lobogtatja, félig előre tartott jobbában eltépett lánczot lógat, a melynek másik darabja az oszlop tövébe vasalt gyűrűn csüng. A géniusz lábainál szétzilált könyvek hevernek, a mi a Galilei-től megtört régi iskola pusztulását jelképezi. Ezt az allegorikus csoportot két tanuló, Da Rin testvérek (Enrico és Ettore) formálták.

— Köröskörül a terem tömérdek falzata mentén itt egy vízesés, ott egy bohószín ház, a melyből jóízű tréfák özönlenek a közönség közé, egyebütt meg színpadias részletek a régi Páduából, közöttük egy bormérő bódé, a melyben deákok szolgálnak tüzes olasz borokkal. S nem jut-e most még az aranyos nedvű csapok közelében is eszünkbe Galilei, a mint kemény szellemi munkától pihentében szőlő-tőkét nyeseget? A terem legét hatalmas zene hangjai rengetik és tanulók, kettenkint összefogódzva, hévvel keringőznek . . .

Az éjjeli órákban fényes bál volt a Casino Pedrocchiban, a minőhöz foghatót, mint hallottam, régen nem látott Pádua városa. Négyszáz belépti-jegy volt kiosztva, és tíz órakor már tömérdek előkelő sokaság ékesítette a termeket. Éjfélen innen félórával nagy kísértettől követve belépett az olasz oktatási miniszter, M a r t i n i, a ki, mint az ünnepek főpártfogójának, az olasz királyi felségnek képviselője, kevéssel az előtt érkezett Paduába. Harsogó »applauso«-val fogadta a bál közönsége.

A következő napnak, december

hetedikének delére volt kitűzve a fő-
ünneplés.

A délelőttet két német fizikus, Voigt és Sohncke professzorokkal a páduai egyetem fizikai intézetének megszemlélésére szántuk. Ez az intézet az egyetem régi, középponti palotájában a második emeleten van; a dóriai oszlopokkal szegélyezett első emeleti loggiáról Rossetti szép márvány mellszobránál indul meg a hozzá vezető lépcsőzet. — Mikor más tan-szakú társaktól is követve, az intézetbe léptünk, várt már reánk az igazgató-tanár Batelli és közvetlen előde, Righi, most bolognai tanár, valamint néhány más olasz fizikus is. — Az író-szobából könyvtár-szobán és egy kis elzárt folyosón keresztül tágas dolgozó termekbe jutottunk, a melyek egyikében elektrolitikus vizsgálatokra volt felállítva egy készülék. Ezen a tanár-segéd tesz kutatásokat. Egy másik munkateremben szerkezetet láttunk a gőzök thermikus tulajdonságainak tanulmányozására, a mivel már hosszabb idő óta az igazgató-tanár, Batelli foglalkozik és legújában is, mint előadásából kitetszett, érdekes kritikus-hőfoki sajátosságokat állapított meg. Aszer-gyűjtemény terjedelmes és gazdag helyiségeibe térve, az első, a mit mutattak, egy különösség volt: az elektromosság-sűrítő palaczkok való-ságos hadserege; — az élén hatalmas Holtz-féle géppel. Még Righi konstruálta ezt a batteriát, a ki nagy kapacitású leydeni palaczkok segedelmével igen szép szikra-kísérleteket tett. Azután nagyszámú demonstráló apparátusokon kívül sok szép és értékes mérő-eszközt láttunk. Végre való-ságos hisztorikumát a két utolsó század fizikai eszközeinek. A fizikai intézetet 1738-ban alapította a velencei főhatóság. Noha az intézet a második emeleten van, a szaktanár biztosítása szerint mégis oly szilárdan áll, hogy igen finom mérések végrehajtására

is beválik, pedig a dinamo-gép is a második emeleten van elhelyezve. Ennek az alzata azonban az intézet falaitól el van különítve és külön álló oszlopokon nyugszik, a melyek a földszintről nyúlnak fel a második emeletig.

Délben volt az ünnepi ülés kezdete. A tudományos testületek küldöttei csaknem kivétel nélkül jellemzetes díszköpenyeket viseltek. Ki-ki ékes kiállítású iratot tartogatott a kezében, a testületek »epistola gratulatoria«-it. Kevés vára-kozásmegjelent az olasz királyi felséget képviselő közoktatási miniszter, a kit követve, hosszú sorban az egyetem »aula magna«-jába vonultunk. Az óriási terem már jóformán telve volt és riadó »evvivá«-kkal fogadta a belépő minisztert, s az »applauso« mindaddig lankadatlanul tartott, míg csak mindnyájan el nem helyezkedtünk. Mikor magyar díszruhás Lánczy társammal helyünkre mentünk, »delegati ungheri«-féle kiállítások is ele-gyedtek az »evvivá«-k közé.

Az »aula magna«-ban voltunk tehát, ugyanabban a teremben, a melyben háromszáz esztendővel ezelőtt először hangzott Galilei tanító szava, mikor megnyitó előadását tartotta és »Exordium erat splendidum in magna auditorum frequentia«.

Figyelmes csend lett, midőn az egyetem rektora, Ferraris, az emelvényre lépett és megkezdte ünnepi beszédét. Mögötte a nagy szószék, az olasz királyi felség arczképevel, jobbján az a zászló, a melyet ez alkalomból páduai hölgyek ajándékoztak az egyetemnek, a zászlón Galilei címere mellett ez a felirat: »Gymnasium omnium disciplinarum«, mint az egyetem eredeti címe, továbbá az egykori páduai köztársaság címe és a Da Carrara, egykor páduai uralkodó család címere, a három első egyetemi fakultás címerei, az egykori velencei köztársaságnak és a jelenlegi

Olaszországnak a czímere van behímezve; azonkívül köröskörül azoknak a nemzeteknek neveik, a melyek régente tanulókat szolgáltattak a egyetemnek; végre alul két évszám, az egyetem alapításának évszáma 1222 és a mai évszám. Az emelvény előadói asztala előtt, lent a földszinen, termetes másik asztal van, a melyet az idegenből küldött üdvözlő iratok borítanak, köztük a budapesti műegyetemé, mely tartalmával és ékes olasz nyelvezetével nagy tetszést aratott. Feszült érdeklődéssel követi a hallgatóság a rektor szónoklatát. Jobbján a zászló-ajándékozó hölgyek, balján az olasz és külföldi képviselők, előtte a miniszter és az olaszhatósági képviselők, hátrább az egyetemi tanács, e mögött az oldal-bejáratnál a meghívott vendégek, ezek átellenében, valamint a hát-térben a főbejáratnál a tanulók. A rektor a miniszterhez, főként mint az olasz királyi felség képviselőjéhez intézte beszéde első részét; azután azokról a lelkes hölgyekről emlékezett meg, a kik a zászlót ajándékozták, majd a zászló hímezeteinek nyomról-nyomra való követésével Galilei nevén kezdve és végezve, művészi vonásokkal tárja kevés perc alatt szemünk elé az egyetem fejlődéstörténetének főbb momentumait. A legközelebbi szavak azoknak az olasz- és külföldi tudományos testületeknek szánvák, a melyek részint delegatusokat küldöttek, részint másként fejezték ki résztevésüket. Végül köszönetet mond a páduai municipiumnak azért a bronzkoszorúért, a melyet Galileinek az »aula magna«-ban levő mellszobrára készíttetett.

A rektor beszédét követő viharos tetszésnyilvánítások mindaddig tartottak, míg *Antonio Favaro*, páduai tanár, a híres Galilei-búvár fel nem ment a szószékre. Neki jutott a főfeladat.

Beszéde hat természetes részre osz-

lik. Az első rész Galilei Páduába jutásának előzményeiről szól: Már tanuló korában ellenkezésbe jutott Galilei az arisztotelesi tanokkal és abból a hajlamából, hogy a jelenségeket magukat ismergesse, származott legendaszerű pizai ingaészletele. Mikor *Guido Ubaldo del Monte* segítségével három évre magában Pizában, szülővárosában tanár lett, mindegyre maga ellen szította az arisztotelesi iskolát. Galileinek a pizai ferde tornyon tett esési kísérleteiről szólva, azt mondja *Favaro*, hogy »ennek a toronynak a magasságából kapta a peripatetikus filozófia azt a dőfészt, a melytől aztán nem épült fel többé«. Galilei tanainak hatását és az ifjú mester sorsára való visszahatását ecsetelve tér a szónok beszédének második részére. Ebben Páduába jutásának körülményeit ismerteti és bemutatja kinevezési okiratának a szövegét. A harmadik rész Galilei tanszékfoglalásáról, azután tanári működéséről szól: Eleinte ad libitum tartott előadásokat, utóbb váltakozva ptolomeusi asztro-nomiát, euklidesi mathézist, arisztotelesi mechanikát tanít, de a maga eredeti felfogása szerint s bámulatot tanítói művészetével. Állandóan voltak magántanítványai, sőt kosztos és lakó deákjai is. A negyedik rész Galilei személyes ismeretsegeiről és összeköttetéseiről szól, gyakori velencei útjairól és *Marina Gambával* való viszonyáról. Az ötödik rész Galilei páduai tudományos és irodalmi tevékenységét vázolja, a melynek rendjén Páduában tette legnagyobb felfedezéseit és vetette meg alapját későbbi munkáinak. A hatodik rész Galilei Páduából távozásának körülményeivel foglalkozik: ennek indító okaként hazájába, Toscanába való folytonos vágódását sejteti. Végül mikor már Róma haragjáról és késői megengesztelődéséről is megemlékezett a szónok, így zárja szavait:

»Dicsőség Galileinek, örökkön-örökké dicsőség a legnagyobb mesternek, a kiről mindenkor hálás tisztelettel és büszkeséggel emlegetjük, hogy a mi egyetemünkön élesítette ama hatalmas fegyvereit, melyekkel a legnagyobb, a legbecsesebb, a leghozzáférhetlenebb szabadságot: a gondolat szabadságát vívta ki.«

Érdekesnélérdekesebb részletek vannak a beszédben és huszonöt eredeti okirat támogatja.

Helyenként meg-megeredtek a tetzésnyilvánítások és a végén midaddig tartott a tomboló tetszészvihar, míg a rektor a külországi képviselők rövid »discorso«-inak sorát meg nem nyitotta. A sorrendet az előző napon történt sorshúzás döntötte el. E rövid előadások mindannyiát zajos »evvivá«-k követték. Ez ovációkkal kapcsolatban nyújtottuk át rendre a rektornak az epistola gratulatoriákat.

Most Martini miniszter emelkedett fel helyéből és a professzorokhoz, tanulókhöz és külföldi képviselőkhöz intézte szavát, igen szép szónoki beszédet mondva, a melyben a kifejezések előkelősége nagy hatással domborította ki a gondolatok nyomosságát. Mikor a királyi felség üdvözlését jelentette, valamint mikor aztán ilyképen szólott: »Az Önök jelenléte, a mellyel ma ez egyetemet megtisztelték, kiválóan kedves a király és kormánya előtt annyiban is, hogy szimboluma annak az egyetértésnek, a mellyel a művelt népek az emberi haladás biztosan vezető útját keresik, — a mely egyetértés legerősebb támasza a békének, az olasz nemzet e hő kívánságának« stb. »Vigyék meg Önök Athenaumaiknak a király ez üdvözlését és azt a nép szavában gyökerező biztosítását, hogy Itália immár, a maga politikai újjászületésének biztonságában, szeretettel csüng tudománykultuszának fellendülé-

sén és nem kívánkozik más, mint szellemi csaták után«. E passzusok, valamint beszédének majdnem minden egyes mondata a jelenlevők nagy entuziazmusával találkozott.

Most még az olaszországi delegátusok mondtak rövid beszédeket.

Ezután az egyetemi tanács lépett elő. A rektor az emelvényre ment; a többi tanácsstagok, szintén teljes ornátusban, jobb és bal oldalon a földszinten sorakoztak. A rektor, bevezető beszéde után, Martini minisztert a tanács nevében honoris causa doctorrá avatta, felolvassván az előadói asztalon készen lévő diplomát. Ezután ugyanabban a megtiszteltetésben részesültek e nap emlékeztetere a külországi delegátusok és néhány olaszországi delegátus. In absentia Schiaparelli (Olaszorsz.), Bredichin (Oroszorsz.), Gylén (Skand.), v. Helmholtz (Németorsz.), W. Thomson (Angolorsz.), Newcomb (Észak-Am.) részesültek ebben a kitüntetésben.

A nagy aula falait szinte teljesen elfödi a czimerek, fali szobrok, képek, felirat-vésetek sokasága. A bejáratos oldalfal középtáján négyszögletes márványoszlopon, embernyi magasságban Galilei márvány mellszobra emelkedik. Ezt 1861-ben a gyászos emlékü Miksa császár rendeletére Ferrari nevű szobrász készítette.

Ennek az emlék-kőnek leleplezése fejezte be az ünnepet.

Délutáni hat órakor a Stella d'Oroban ünnepi ebéd volt, a melyet a páduai egyetem rektora és tanárai adtak a miniszter és a külországi delegátusok tiszteletére. Ennek végeztével a Teatro Verdiben Thomas »Amletto«-jának gála-előadása várt reánk.

Másnap délben ünnepi menetet tartottunk, ki a Vittoria Emanuele piazza-ra.

A menet célja az volt, hogy megkoszorúzza Galilei szobrát, mely a sziget-képző csatorna két partján magas fák árnyában sorakozó, mintegy nyolczvan szobortárs közt a külső parton emelkedik. Ez a szobor Galileit álló helyzetben ábrázolja, a mint lecsüngő balkezében félig kibontott papir-tekerccset tart, jobb kezét pedig a szeme elé emelve, tekintetét a Napnak irányozza. Lábánál quadrans, körz és könyvek. E szép szobrot 1780-ban, ausztriai Lipót, Toscanai nagyherczeg rendeletére emelték; Pietro Danieletti készítette. A városnak szőnyegekkel díszített utcáit elejétől a végéig majdnem egyidejűleg árasztotta el a minden oldalról áramló ünnepi menet, a melyen a város összes tanintézetei, városi és állami hatóságok, társulatok és egyesületek és a nagy vendégközönség is részt vett. Ezzel az alkalommal először szerepelt az új egyetemi zászló. Mikor már a Galilei-szobor körül csoportosuló menet megtöltötte a temérdek piazza-t és elhallgattak a zenekarok, lelkes beszédek kíséretében rakták fel a szobor emeletére a számos koszorút.

Este a Pádúai városi hatóság adott ünnepi ebédet. A kereskedelmi kaszinó asztalait ez alkalommal csupa Galilei-re emlékeztető ékítmények ékesítették. Ez az ebéd búcsúzó lakoma is volt egyszerűen.

Köszönet érzetével küldőink iránt s köszönet érzetével a páduai egyetem iránt, a mely nemcsak a legszivesebben látott bennünket, de a melynek majdnem a szószoros értelmé szerinti vendégei valánk, — hagyogattuk el mi idegenek a várost, melyben oly lélekemelő ünnepek tanúi es résztvevői valánk! Megvallom, hozzávetőleges és hézagos képet festettem csak róla; a tanulók külön ünnepléseinek nagy részét idő szűkéből nem láthattam és különben is nem egy mozzanattól vonták el figyelmemet az egyidejű többiek.

Haza felé utaztam el-eltűnődtem azon, hogy miért hagyta el Galilei Páduát; azért-e, hogy, mint maga mondta, ne kelljen többé bárki elébe kerülni tanítania; vagy inkább azért, hogy egyetemi kötelességektől menten dolgozhassa fel a 18 év alatt felhalmozódott anyagot; avagy mindenek fölött szűkebb hazája, Toscana utáni vágyódásból hagyta-e el azt a helyet, a melyről utolsó napjaiban is úgy emlékezett meg, mint arról a helyről, a hol életének legszebb tizennyolcz évét töltötte: vagy nem gondviselészerű ismeretlen belső intelmet követett-e, hogy Róma villámainak tüzeben Kopernikus egéről a földre szállva, utolsó munkájával, a legjelentékenyebbel, annál bizonyosabban ajándékozza meg a világot?!

FARKAS GYULA.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedély — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhetsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.